

20 ปี

ที่รอคอย

พื้นที่เหนืออ่างเก็บน้ำคลองหลา กับ 40 ครัวเรือนที่ถูกลืมน

โครงการปรับปรุงบ่อบาดาลมือโยก
พลังงานแสงอาทิตย์

ม.5 บ้านสายชะะ ต.คลองหลา
อ.คลองหอยโข่ง จ.สงขลา

โครงการจัดทำแผนหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการระดับจังหวัด
และการขยายผลการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม จังหวัดสงขลา

"ดินแดนเหนือน้ำ...ที่ไม่มีน้ำ" เรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาพื้นที่ ภายใต้โครงการวิจัย การจัดทำแผนหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แบบบูรณาการระดับจังหวัดสงขลา ซึ่งดำเนินงานโดยคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับผู้นำชุมชนและองค์กรการบริหารส่วนตำบลคลองหลา ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล และทำความเข้าใจสถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

การลงพื้นที่ครั้งนี้นำผู้ศึกษาไปสู่ชุมชนเหนือน้ำอ่างเก็บน้ำคลองหลา หมู่ที่ 5 บ้านสายแฉะ ตำบลคลองหลา อำเภอกลองหยงโขง จังหวัดสงขลา พื้นที่เล็ก ๆ ที่ซ่อนเรื่องราวอันน่าประหลาด ตลอดจนกระบวนการศึกษา ผู้วิจัยไม่ได้เพียงเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการ หากยังได้รับฟังเรื่องราว ความหวัง และข้อจำกัดจากผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน

สิ่งที่ค้นพบกลับเป็นภาพความย้อนแย้งที่ยากจะมองข้าม เมื่อชุมชนซึ่งตั้งอยู่เหนือน้ำอ่างเก็บน้ำที่สามารถกักเก็บน้ำได้มากกว่า 25 ล้านลูกบาศก์เมตร กลับประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการประกอบอาชีพมาอย่างยาวนาน ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำที่มองเห็นด้วยสายตา ไม่ได้แปลว่าผู้คนในพื้นที่จะสามารถเข้าถึงน้ำเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างเพียงพอ ความจริงดังกล่าว

สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรน้ำได้ขึ้นอยู่กับการณ์แหล่งน้ำเพียงอย่างเดียว หากยังต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม การออกแบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับภูมิประเทศ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้ทรัพยากรน้ำสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความเรื่อง "ดินแดนเหนือน้ำ...ที่ไม่มีน้ำ" จะเป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนคุณค่าของการวิจัยเชิงพื้นที่ และแสดงให้เห็นว่าการรับฟังเสียงของชุมชนคือจุดเริ่มต้นสำคัญของการออกแบบแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ตอบโจทย์ประชาชนและยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งชวนให้ผู้อ่านร่วมเดินทางไปทำความเข้าใจกับเรื่องราวของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งแม้จะอยู่เหนือแหล่งน้ำอันกว้างใหญ่ แต่กลับแผ่รอ "หยดน้ำแห่งโอกาส" มาอย่างยาวนาน

ดินแดนเหนือน้ำ...ที่ไม่มีน้ำ

คุณจะรู้สึกอย่างไร ถ้าพื้นที่ข้างล่างบ้านของคุณคืออ่างเก็บน้ำชลประทานขนาดมหึมาบรรจุน้ำไว้ถึง 25 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่ในบ้านที่คุณอาศัยไม่มีแม้กระทั่ง น้ำที่จะใช้อาบ ประกอบอาหาร ซึ่งคุณสามารถเพียงเฝ้ารอให้น้ำฝนตกลงมาจากฟ้าเพื่อที่จะได้มีน้ำใช้ในครัวเรือน

นี่คือความจริงอันย้อนแย้งที่เกิดขึ้นกับ 40 ครัวเรือน พื้นที่เหนืออ่างเก็บน้ำคลองหลา หมู่ 5 บ้านสายแชะ อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ที่นี่เป็นเสมือน "เกาะที่ถูกลิ้ม" เพราะนอกจากจะไม่มีระบบน้ำประปาแล้ว ระบบไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ หรือแม้กระทั่งอินเทอร์เน็ตก็เข้าไม่ถึง

ในทุก ๆ วัน ชาวบ้านที่นี่ต้องใช้ชีวิตอยู่กับความไม่แน่นอน พวกเขาคอยเงี่ยหูฟังเสียงฟ้าฝน เพื่อรับนำภาชนะออกมารองรับน้ำฝนไว้ใช้ในครัวเรือน เพราะนั่นคือแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของทุกคน

เมื่อเข้าสู่หน้าแล้งและฝนทิ้งช่วงยาวนานราว 2-3 เดือน คลองหินเพลิงและคลองหลา ซึ่งเป็นคลองสายหลักของพื้นที่เหนืออ่าง จะแห้งขอดจนไม่เหลือน้ำให้ใช้ประโยชน์ ชีวิตของชาวบ้านจึงต้องดำเนินไปท่ามกลางความขาดแคลนน้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ทั้งที่เบื้องล่างของชุมชน คืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่กักเก็บน้ำได้ถึง 25 ล้านลูกบาศก์เมตร ภาพที่เกิดขึ้นกลับสวนทางกับความเป็นจริงอย่าง

สิ้นเชิง “คำถามจึงเกิดขึ้นว่า เหตุใดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถส่งน้ำไปหล่อเลี้ยงพื้นที่จำนวนมาก จึงยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำขั้นพื้นฐานของชุมชนที่อาศัยอยู่เหนืออ่างได้”

สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แม้ว่าชาวบ้านในพื้นที่เหนืออ่างเก็บน้ำคลองหลาจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่สิ่งที่พวกเขาทำได้ในวันนี้คือการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นพืชทนแล้งที่อาศัยเพียงน้ำฝนตามฤดูกาลเป็นหลัก พื้นที่ปลูกยางพารามีมากกว่า 2,000 ไร่ หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 95 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมดเหนืออ่างเก็บน้ำคลองหลา

แท้จริงแล้ว ความปรารถนาของชาวบ้านไม่ได้หยุดอยู่แค่การปลูกยางพารา หลายครอบครัวใฝ่ฝันอยากเปลี่ยนมาปลูกทุเรียน พืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้สูงและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ไม่ต่างจากเกษตรกรในพื้นที่ราบด้านล่าง(ม. 1-4) แต่ความฝันนั้นกลับต้องพับเก็บไว้ เพราะทุเรียนเป็นพืชที่ต้องการแหล่งน้ำที่มั่นคงและเพียงพอตลอดทั้งปี ขณะที่พื้นที่แห่งนี้ยังต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก ไม่มีระบบแหล่งน้ำที่สามารถรองรับการเพาะปลูกได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรน้ำ ชาวบ้านจึงไม่มีทางเลือกมากนัก นอกจากยึดอาชีพปลูกยางพาราต่อไป แม้จะทราบดีว่าหากมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ พื้นที่แห่งนี้ก็มีความศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่การปลูกพืชมูลค่าสูง สร้างรายได้ที่มั่นคง และยกระดับเศรษฐกิจของครัวเรือนได้อย่างก้าวกระโดด

ความหวังที่ซำรุดและกำแพงที่มองไม่เห็น

พื้นที่เหนืออ่างเก็บน้ำคลองหลามี "บ่อบาดาลมือโยก" อยู่ 2 จุด จุดที่ 1 บ่อบาดาลมือโยก (ศาลารวมใจ คอกช้าง) จุดที่ 2 บ่อบาดาลมือโยก (สวนยางพารา) ซึ่งสร้างมานานกว่า 40 ปีตั้งแต่ยุค กรม รพช. แต่นำเครื่องที่บ่อบาดาลเหล่านั้นทั้ง 2 จุด เกิดอุดตันจากดินทรายและหินจนไม่สามารถใช้งานได้มานานกว่า 20 ปี

แม้ อบต.คลองหลา จะเคยนำ หัวมือโยกเหล็กไปซ่อมแซม แต่สุดท้ายมันกลับสูญหายไปพร้อมกับความหวังของชาวบ้าน และเหลือไว้เพียงบ่อร้างที่ไม่มีใครใช้งาน แต่ที่น่าเจ็บปวดยิ่งกว่านั้นเมื่อมีการตรวจสอบกับหน่วยงานทรัพยากรน้ำบาดาล กลับพบว่าบ่อทั้ง 2 บ่อ ไม่มีข้อมูลอยู่ในระบบราวกับว่าบ่อร้างเหล่านี้ไม่เคยมีตัวตนมาก่อน

คำให้สัมภาษณ์

"ข้างบนนี้เหมือนถูกลืมจากการพัฒนา ตลอด 20 ปี ผ่านมา "

คำพูดของผู้ใหญ่สมบูรณ์ รัตนพันธ์ หมู่ 5 สะท้อนความรู้สึกความเจ็บปวดของชาวบ้านได้อย่างชัดเจนตลอดหลายปีที่ผ่านมา

ชาวบ้านพยายามส่งเสียงร้องขอความช่วยเหลือ แต่เสียงเหล่านั้นมักจะติดอยู่ตรง "กำแพงระบบราชการ" เนื่องจากพื้นที่ข้างบนนี้ติดพื้นที่เอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. ซึ่งการขออนุญาตซับซ้อนหลายขั้นตอน ซ้ำร้ายด้วยจำนวนผู้อยู่อาศัยเพียง 40 ครัวเรือน จึงมักเกิดคำถามจากหน่วยงานที่จะพัฒนา "จะคุ้มค่าคุ้มทุนหรือไม่?"

สิ่งที่ อบต.คลองหลา ทำได้ดีที่สุดในตลอดที่ผ่านมา จึงมีเพียง การขับเคลื่อนทุกน้ำอเนกประสงค์ฝาทาลาดเชิงเขาขึ้นมาแจกจ่าย สัปดาห์ละ 4 เทียวในหน้าแล้ง “เป็นเพียงการประคับประคองปัญหาให้ ผ่านพ้นไปวันต่อวัน ไม่ใช่การแก้ไขที่ต้นเหตุอย่างยั่งยืน”

บ่อมือโยกที่ชำรุด

ผู้นำชุมชนร่วมกับ อบต.คลองหลาและนักวิจัยสำรวจบ่อมือโยก

สิ้นสุดการรอคอย...บ่อบาดาลพลังงานแสงอาทิตย์

แต่แล้วจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญก็มาถึงในปี 2568 เมื่อคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.อ.) ภายใต้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้เข้ามาดำเนินโครงการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม “น้ำมั่นคง ไม่ท่วม ไม่แล้ง” และเมื่อทุกฝ่ายได้เห็นสภาพความเป็นอยู่จริงของ 40 ครัวเรือนนี้ ต่างก็เห็นพ้องตรงกันทันทีว่า “ต้องรีบแก้ปัญหาที่นี้ก่อน!” แทนที่จะปล่อยให้บ่อบาดาลเก่าแก่จมดิ่งอยู่ใต้ผืนดิน ที่มวิชัย ฝ่ายปกครอง และ อบต.คลองหลาเลือกที่จะชุบชีวิตมันขึ้นมาใหม่ ได้จ้างช่างเป่าล้างบ่อลึก 80 เมตรที่ตันมา 20 ปี จนกระทั่งสายน้ำใสสะอาดไหลพุ่งทะลักขึ้นมาอีกครั้ง และในเมื่อพื้นที่นี้ไม่มีไฟฟ้าใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่าง “โซลาร์เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์” จึงถูกนำมาเติมเต็ม แผงโซลาร์เซลล์ถูกติดตั้งเด่นตระหง่านคอยรับแสงแดดจ้าเพื่อเปลี่ยนเป็นพลังงานขับเคลื่อนปั๊มน้ำบาดาล ส่งน้ำขึ้นสู่หอดักเก็บน้ำขนาด 1,000 ลิตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนสามารถเดินมาเปิดน้ำกลับไปใช้ที่บ้านได้ตลอดเวลา

ในวันแรกที่สายน้ำไหลผ่านระบบพลังงานแสงอาทิตย์ แวดตาของชาวบ้านต่างเต็มไปด้วยความตื่นเต้น

คำให้สัมภาษณ์

บำพร ชาวบ้านหมู่ 5 เอ่ยขึ้นมาด้วยรอยยิ้มและเสียงดีใจเป็นภาษาใต้ว่า: “ไปเรามีน้ำให้ใช้แล้ว ไม่ต้องทำทาง อบต. ขนน้ำมาส่ง หรือ

ทำรวันฝนตกแล้ว...”(พวกเรามีน้ำใช้แล้ว ไม่ต้องรอรถน้ำจาก อบต. ขึ้นมาจากข้างล่าง และไม่ต้องรอน้ำฝนเพื่อรองใส่โอ่งอีกต่อไป) เสี่ยงหัวเราะและหยาดน้ำตาแห่งความดีใจในวันนั้น คือข้อพิสูจน์ว่า 20 ปีแห่งการรอคอยได้สิ้นสุดลงแล้ว “บ่อบาดาลพลังงานแสงอาทิตย์แห่งนี้ไม่เพียงแต่จะส่งมอบน้ำสะอาดให้ไหลไปสู่นบ้านเรือนเท่านั้น แต่ได้ช่วยชำระล้างความทุกข์ยาก และเติมเต็มประกายความหวังครั้งใหม่ให้กับ 40 ครอบครัวที่เคยถูกลืม ให้กลับมามีชีวิตชีวาได้อย่างยั่งยืน”

บ่อบาดาลพลังงานแสงอาทิตย์

โครงการจัดทำแผนหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการระดับจังหวัด
และการขยายผลการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม จังหวัดสงขลา

ผู้เรียบเรียง

นายอนุวัฒน์ มะเซ็ง
นางสาวโซเฟีย ดีมา

หัวหน้าโครงการ

ดร.พีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล

หน่วยงาน

คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์